

KRZYSZTOF WASIELEWSKI¹

SPRAWOZDANIE Z KONFERENCJI „ZMIANY W EDUKACJI – PRÓBA BILANSU: KRYTERIA OŚWIATOWE, SPOŁECZNE I LUDZKIE”

Sfera szeroko rozumianej edukacji jest bez wątpienia jedną z najważniejszych dziedzin naszego życia. Jest też jedną z tych, które są najmniej stabilne. Dzieje się tak przynajmniej z dwóch powodów. Po pierwsze dlatego, iż jest bezpośrednio bądź pośrednio połączona z wszystkimi segmentami społeczeństwa, zarówno gospodarczym – m.in. poprzez uzależnienie od dochodów państwa, politycznym – m.in. poprzez sferę finansowania i obowiązujące ideologie, społeczno-kulturowym – m.in. poprzez przemiany wartości i norm dominujących w społeczeństwie. Po drugie, jest przedmiotem ciągłego zainteresowania polityków, którzy – „znając się na wszystkim” – próbują ją wiecznie poprawiać. Trudno zatem w sferze edukacji po transformacji ustrojowej dostrzec chociażby moment, w którym podlegałaby ona jakimś stabilnym regułom, nie manipulowano by przy niej, nie zmieniano. Niewątpliwie okres po 1989 roku w obszarze oświaty scharakteryzować można by za pomocą określenia „permanentna zmiana”, które doskonale oddaje wszystko to, co działo się w oświacie polskiej i jej otoczeniu.

Organizatorzy konferencji, która odbyła się w Toruniu w dniach 27–28 maja br., mieli zapewne świadomość, iż temat zmian w edukacji jest niezwykle obszerny i *de facto* niekończący się; zdawali sobie zapewne sprawę, że jest tematem kontrowersyjnym, bo niejako wymuszającym ustosunkowanie się do owych zmian, a przynajmniej ich podsumowanie. Taki też był cel konferencji, w tym też duchu został skonstruowany jej tytuł: „Zmiany w edukacji – próba bilansu: kryteria oświatowe, społeczne, ludzkie”. Jej organizatorami były: Instytut Socjologii UMK, IRWiR PAN, Sekcja Socjologii Edukacji i Młodzieży Polskiego Towarzystwa Socjologicznego, Urząd Miasta Torunia oraz Fun-

¹ Autor jest pracownikiem naukowym Instytutu Rozwoju Wsi i Rolnictwa PAN (e-mail: kwasielewski@wp.pl).

dacja Rozwoju Systemu Edukacji. Gościem specjalnym był prof. Zbigniew Marciniak, który reprezentował MEN. Konferencja – tak jak sugerują jej liczni organizatorzy – skierowana była do wielu środowisk. Wydaje się, że był to strzał w dziesiątkę, bowiem przyciągnęła na obrady zarówno akademików z całej Polski (socjologów, pedagogów, psychologów, specjalistów od zarządzania oświatą), przedstawiciele organizacji pozarządowych zajmujących się oświatą, praktyków (władze oświatowe, nauczycieli, grono pedagogiczne), a także sporą grupę studentów.

Konferencję otworzyła w imieniu organizatorów prof. Krystyna Szafraniec (UMK) – przewodnicząca Sekcji Socjologii Edukacji i Młodzieży PTS. Konferencja została podzielona na cztery tematyczne sesje. Pierwsza, prowadzona przez prof. Marię Zielińską (UZ), poświęcona była polityce i praktyce oświatowej. Druga, prowadzona przez prof. Krzysztofa Kosełę (UW), skupiała się na jakości i funkcjonalności edukacji. Rozpoczynająca drugi dzień obrad sesja trzecia, prowadzona przez prof. Ewę Narkiewicz-Niedbalec, głównym przedmiotem obrad czyniła społeczne otoczenie oraz społeczne funkcje edukacji. Sesja czwarta i ostatnia, prowadzona przez prof. Barbarę Fatygę, w centrum debaty usytuowała młodzież, która stanowi zarówno podmiot, jak i przedmiot przemian edukacyjnych.

Konferencję otwierało wystąpienie prof. Zbigniewa Marciniaka, wiceministra edukacji narodowej, w którym przedstawił ogólną wizję reformowania edukacji przez obecny rząd. Kolejne wystąpienia poświęcone były omówieniu najistotniejszych zmian, jakie zaszły w obszarze oświaty w ostatnich latach. Jako pierwsza wygłosiła na ten temat referat dr Grażyna Czetwertyńska (UW), która w niezwykle interesujący sposób porównała dotychczas przeprowadzane reformy systemu edukacji z tą planowaną obecnie. Następnie dr Jerzy Lackowski (UJ) zaprezentował referat, w którym przedstawił społeczne konsekwencje procesu decentralizacji zarządzania oświatą. Proces ten, niewątpliwie kontrowersyjny i kłopotliwy z perspektywy większości polskich samorządów, o czym przekonywał referent, w ostatecznym rozrachunku ma zdecydowanie więcej plusów aniżeli minusów. Kolejne dwa wystąpienia prof. Marty Zahorskiej (UW) oraz prof. Anny Wiłkomirskiej (UW) wskazywały na istotną rolę dyrektorów i nauczycieli w procesie funkcjonowania placówek szkolnych. Kolejne wystąpienie prof. Elżbiety Putkiewicz (UW) poświęcone było niezwykle szybko rozwijającemu się szkolnictwu niepublicznemu. Tytułowe pytanie o to, czy szkoły te są „źródłem inspiracji czy polską egzotyką oświatową?” zweryfikowała – zdaniem referentki – rzeczywistość edukacyjna, w której szkoły niepubliczne znakomicie się odnalazły. Ostatnie w tej sesji wystąpienie poświęcone było intensywnym przemianom szkolnictwa wyższego. Profesor Ryszard Borowicz (UMK) wskazywał na znaczenie procesów celowych i spontanicznych w procesie kształtowania się szkolnictwa wyższego w Polsce po przełomie ustrojowym. Jego zdaniem, zarówno jedne, jak i drugie okazały się niezbędne i kluczowe dla sukcesu polskiego szkolnictwa wyższego (z całym bagażem krytycznych uwag pod ich adresem).

W sesji drugiej aż cztery wystąpienia poświęcone były nowym systemom oceniania jakości kształcenia. Doktor Wojciech Małecki (OKE Wrocław) oraz dr Jarosław Domalewski przedstawili w dwóch niezależnych referatach niezwykle wnikliwe analizy dotyczące systemu egzaminów zewnętrznego oceniania, które od kilku lat funkcjonują w polskim systemie oświatowym. Ten pierwszy skupił się na przedstawieniu plusów i minusów tego typu egzaminowania *en block*. Ten drugi wskazywał na ich społeczne (dys)funkcje i konsekwencje zarówno dla jednostek, szkół, jak i całego systemu społecznego. W kolejnym wystąpieniu dr Roman Dolata zaprezentował relatywnie nową (na polskim gruncie) metodę badania wartości dodanej w procesie ewaluacji oświatowej. Jakkolwiek wszystkie te wystąpienia cieszyły się dużym zainteresowaniem, to jednak największe poruszenie wywołał referat prof. Zbigniewa Marciniaka na temat polskich badań PISA. Dyskutanci w swoich głosach podważali zarówno ogólne wnioski z tych badań, jak i samą jej metodologię – zgodność panowała w jednym, a mianowicie, że tego typu badania są potrzebne i trzeba je realizować dalej. Kolejne wystąpienia w tej sesji kontynuowały wątek jakości w edukacji. Profesor Urszula Sztanderska (UW) przeanalizowała relacje struktury systemu kształcenia z rynkiem pracy, wskazując na strukturalne niedopasowanie tej pierwszej. Stanisław Drzażdżewski (MEN), posiłkując się danymi międzynarodowymi, wskazywał na miejsce polskiej oświaty w zjednoczonej Europie. Niejako podsumowanie tej sesji przypadło prof. Zbigniewowi Kwiecińskiemu (DSW we Wrocławiu), który wskazywał na dalekosiężne konsekwencje dobrej i złej edukacji dla późniejszych losów życiowych młodych ludzi, na podstawie unikalnych badań longitudinalnych realizowanych już niemal od kilkudziesięciu lat w rejonie toruńskim. Część dyskusyjna – jak zawsze żywa i emocjonująca przy takiej tematyce – miała to szczęście, że po zakończeniu części formalnej przeniosła się na „czas kolacji”, gdzie już w zgoła innej atmosferze toczyły się dyskusje poświęcone zmianom w edukacji i nie tylko.

Drugi dzień obrad (sesja trzecia) otwierała prof. Barbara Fatyga (UW), która wskazywała – w charakterystycznie barwny dla siebie sposób – na znaczący dysonans pomiędzy kompetencjami poznawczymi rodziców a językiem, jakim komunikuje się z nimi współczesna młodzież. Kolejne trzy wystąpienia dotyczyły szeroko rozumianego kapitału w edukacji. Dr Piotr Mikiewicz referował o znaczeniu kapitału społecznego na polu edukacyjnym, prof. Ewa Siellawa-Kolbowska (SGGW) – o kapitale drzemającym w organizacjach pozarządowych i ich znaczeniu dla wsparcia edukacji, a dr Paweł Poszytek (FRSE) zwracał uwagę na potencjał programów unijnych dla aktywizacji edukacyjnej dorosłych. Kolejne dwa wystąpienia poruszały skomplikowane relacje pomiędzy wykształceniem (karierą edukacyjną) a rynkiem pracy. Dr Krzysztof Wasielewski (UMK), referując wyniki badań, wskazywał na znaczenie konkretnych ścieżek edukacyjnych dla losów zawodowych i alokacji w społecznej strukturze współczesnej młodzieży. Z kolei prof. Kazimierz Słomczyński (IFiS PAN), analizując wyniki wieloletnich badań porównawczych realizowanych w IFiS PAN, stwierdził, że pomimo inflacji wykształcenia i boomu edu-

kacyjnego wciąż warto się kształcić, bowiem potencjalne zyski wciąż wyraźnie przewyższają poniesione na kształcenie nakłady. Dwa ostatnie wystąpienia tej sesji poświęcone były wykluczeniu w i z edukacji. Profesor Jolanta Grotowska-Leder (UL) diagnozowała w swoim referacie współcześnie ważne czynniki sprawcze edukacyjnego wykluczenia. Z kolei Adam Mordzon i Andrzej Podgórski (studenci UMK) zaprezentowali niezwykle ciekawe i ważne wyniki badań zrealizowanych wśród młodzieży z OHP.

Sesję czwartą otworzył referat prof. Krystyny Szafraniec (UMK), w którym wskazywała na znaczące różnice w orientacjach życiowych młodzieży wywodzącej się z różnych środowisk. Referentka wskazywała również na fakt, iż dostrzec można zasadnicze różnice pomiędzy zróżnicowaniem „pisanym statusem” i tym „pisanym szkołą”. W centrum wystąpienia prof. Krzysztofa Koseły znalazły się postawy obywatelskie. Porównując wskaźniki dotyczące polskiej młodzieży z tymi z pozostałych krajów europejskich, postawił on optymistyczną tezę, że w sferze obywatelskości nasza młodzież coraz szybciej goni swoich zachodnio-europejskich rówieśników. Z kolei prof. Maria Zielińska (UZ) wskazywała w swoim referacie na elementy ciągłości i zmiany w determinantach dróg życiowych młodych Polaków. dopełnieniem tej części sesji było wystąpienie prof. Jacka Kurzępy, który skupił się na relacjach pomiędzy wychowawcami a trudną młodzieżą. Wskazywał, że coraz powszechniejszym zjawiskiem w pracy pedagogicznej jest strategia pozorowania pracy wychowawczej, której jednak konsekwencje doświadczać będą przyszłe pokolenia. Zarówno sesję, jak i konferencję zamykały wystąpienia poświęcone kwestii katechizacji szkolnej. Dwa niezwykle ciekawe referaty na ten temat przygotowali z odmiennych pozycji ks. prof. Janusz Mariański (KUL) oraz prof. Tadeusz Bartoś (AH w Pułtusku). Obaj – próbując uniknąć jednoznacznej odpowiedzi na pytanie, czy religia powinna być w szkole, czy na plebanii – wskazywali na istotne problemy zarówno ideologiczne, pedagogiczne, jak i instytucjonalne, wiążące się z katechezą ulokowaną w murach szkoły. Zamykając konferencję, prof. Krystyna Szafraniec zapowiedziała wydanie dwóch książek, będących efektem interesujących referatów i dyskusji wokół nich się toczących.

Czy zatem konferencja spełniła stawiany przed sobą cel? I tak, i nie. Niewątpliwie zgromadziła specjalistów i ekspertów zajmujących się różnymi dziedzinami z szeroko rozumianego obszaru edukacji i reprezentującymi różne dyscypliny. Była zatem okazją do wymiany poglądów i myśli pomiędzy różnymi środowiskami: akademikami, samorządowcami, praktykami zajmującymi się edukacją czy nauczycielami. Z tej też perspektywy uczestnicy konferencji wracali do domów zapewne zadowoleni. Patrząc również na stopień wypełnienia sali w czasie konferencji, należy uznać, że się udało. W jej obradach brało udział około stu uczestników, co przy kłopotach z finansowaniem tego typu przedsięwzięć jest bez wątpienia sukcesem. Czy jednak udało się stworzyć zapowiadany w tytule bilans zmian w edukacji? Odpowiedź na to pytanie nie jest prosta. Z jednej strony referaty prezentowane na konferencji reprezentowały różne dyscypliny wiedzy i obszary problemowe związane z edukacją.

Z drugiej jednak strony można mieć pewien niedosyt związany z brakiem pewnych tematów, m.in. dotyczących edukacji przedszkolnej, programów kształcenia czy nierówności edukacyjnych. Czy jednak można zrobić bilans zmian w edukacji dotyczący okresu niemal 20 lat w ciągu niespełna dwóch dni?! Z pewnością nie. Tym niemniej sam fakt zgromadzenia w jednym miejscu tak znamienitych gości-referentów, poruszających tak wiele ważnych tematów pomijanych w dyskursie publicznym, należy uznać za sukces.